

varias diuersis parant temptationū illa q̄
antes deceptiōes. nā letos temptat de luxu
ria. tristes de discordia. timidos de despicio
ne. supbos de p̄sumptōe. Itē in li. xxiij. p̄mo
antiqu⁹ hostis temptas q̄si p̄sulendo blan
da et illicita aio suggerit. post ad delectatōz
p̄rabit ad extremū p̄ p̄sensum possidēs. vio
lenta p̄suetudine p̄mit. vñ de ipso d̄r iob. xli.
Sringit caudā zc. Itē idē li. xxiij. In equa
q̄z hostis callidus quēpiāz p̄mit. sed callidi
tate pestifere p̄sulsiōis z fraudulētis p̄silijs
interficir. q̄z dum dulcia resonant. ad noxia
cor inclinant. Itē idē li. viij. sicut est p̄ditus
hūanis sensib⁹ se obijcit. modo q̄si angelus
lucis se ostendit. Itē li. xxxiij. in fine mundi
tanto seruētiōz erit ad seuias q̄nto se sentit
viciniorē ad iudiciū z ad penā. Itē ibidem.
Tūc quicq̄d nequit voluerit callidus exqui
ret. tūc supbis ceruicē quā alti⁹ eriget et per
illū damnatū hoīem quē gestabit omne q̄d
poterit. tūc neq̄ter ostendet. Itē idē li. xxxiij.
Apparente iudicio cūcto assistente celestis
curie misterio. antiqu⁹ ille hostis diabolus
belua crudelis z fortis in medio captiu⁹ ad
ducet. z cū suo toto corpe eterne gebēne in
cendijs mācipabit. vbi vtiq̄z inaudituz erit
spectaculū q̄n hec imānissima belua elctoz
oclis oñdet. Nec pauca de infinitis pprieta
tib⁹ malignoz spirituu⁹ z eoz effectib⁹ dica
sufficiat cā breuitatis. als vō ipsius sathane
pprietates opatōnes z occultas machinati
ones si q̄s scire d̄siderat libz. Greg. sup Job
plegat z pcurrat marie in duob⁹ ca. penul.
scz. xl. et. xli. // **E**xPLICIT liber secundus.

Incipit liber tertius de pprietatib⁹
anime rationalis

Adiuāte iesu
xpo in p̄cedentib⁹ aliq̄s p̄
petates d̄ substātia penit⁹
in corporea diuina. s. natu
ra z āgelica q̄ntū ad h̄ spe
ctat opusculū breuū introduxim⁹ nūc cum
eiusdē inueniēte auxilio ad creaturā corpo
reā stili p̄uertam⁹. a dignissima creaturaz
scz hoīe qui naturā et pprietatē sapit. tā cor
poz q̄z spirituu⁹ inchoantes.

De hominis descriptione Ca. I.

Quoniam igitur hō se
cundū h̄. s. aīa deiforme man
suetū natura s̄m legē rōnis disci
pline suscepibile diuinā b̄ns ymaginē i po
tentia p̄gnoscedi z similitudinē in potētia dili
gēdi. Ad h̄ vt rudib⁹ z puul⁹ hoīs p̄petates
manifesti⁹ innotescāt. a p̄nb⁹ eius ex quib⁹
est cōposit⁹ est breuē inchoādū. z p̄mo a na
tura dignior. s. ab aīa. s̄m quaz cū substātia
angelica p̄uenit ac p̄cordat. q̄z s̄m illā supra
naturā corpis hō ad celestia eleuat. Itā sic
di. Iti. hō abusiue ab h̄no est dict⁹ cū ex foci
etate nō tantū corpis s̄z aīe sit p̄cret⁹. Et itō
grece antropos. i. surus erect⁹ appellat. eo q̄
ab imō ad p̄tēplatiōz sui artificis spūs regū
mine subleuat. vñd poeta. p̄sona q̄z cū spe
ctat aīalia ceta terraz. Os hoī sublimē dedit
celūq̄z videre. Hūlit z erectos ad sidera tol
lere vult⁹. Itō itaq̄z celū q̄rat z nō tanq̄z pe
cus vēri obediēs mentem in ira figat. Cūz
etiā s̄m Itō. duplex sit hō. s. interior z exteri
or. p̄mo ab interiori. s. aīa est tractandus.

De homine interiori. s. aīa Ca. II.

Primo igitur ui
denduz est q̄d sit aīa rōnal s̄m
rem z s̄m diffinitōz. et q̄d dica
s̄m et h̄mo. z noīs impositiōez. Deinde q̄d
s̄m potētiā z v̄ritē. Tercio q̄d s̄m effectuz
et opationē. Quarto q̄d s̄m sui p̄fectibilē cō
pationē. s. q̄ sit ei⁹ p̄petas q̄n cū corpe p̄uū q̄
tur et q̄ q̄n ab eo sepat. Itā vō rōnal de q̄ h̄
intēdimus a q̄busdā sanctus z p̄his diffinit
vt spūs. a q̄busdā vt aīa. a q̄busdāz vt aīa et
spūs. Inq̄ntuz aut aīa h̄z naturā spūs diffi
nit. ab Augustino in libro de motu cordis.

Adhuc de anima Caplm. III.

Prima est substā
tia incorporea intellectual illuminis
natiōis a p̄mo vltima relatōne
p̄ceptiua. Ex q̄ diffinitōne p̄mā z p̄cipuā co
gnoscim⁹ rōnal aīe p̄petatē. spūs ei hūan⁹
mediāte p̄ angelos ē diuie illuminatiōis re
ceptiu⁹. Itē inq̄ntū est aīa diffinit duplici.
Q̄z vnitur corpi. s. vt mozo: mobili z nauata

navi. et sicut in diffinita remigio sic. Anima est sub-
stantia incorporea regens corpus. Et ab aug. de
aia et spu. Anima est substantia quodam rationis princeps
corpi regendo accommodata. ex qua diffinitione
alia spiritus proprietates elicit. scilicet quodam necessitate a-
moris et gubernationis ad regimen corporis sibi
uniti naturaliter inclinatur. Ex qua etiam patet quod anima in
corpore regendo non per dimensionem et loci spacium
in corpore extenditur. sed et virtute corporis undique
regit et movet sic ponit Caladii exemplum in
cometo super thimem d'aranea que in medio te-
le et residens sentit qualemque motum interius
vel exteriori factum sic anima in centro cordis residens
sine sui distensione totum corpus vivificat et om-
nium membrorum motum dirigit et gubernat. Pro-
prietate autem proprietatis corpori sibi unito ut forma et perfectio
diffinita per hoc in li. de aia sic. Anima est endeli-
chia. i. actus primo siue perfectio corporis phisici or-
ganici potentia vitam habens. Ex qua diffinitio patet
quod quicquid corpori sit unitum non in omni sed solum organico
corpore et phisico. i. naturali ad susce-
ptionem anime rationalis disposito in se unitum. Item
in quantum est anima et spiritus quod dupliciter diffinitur. primo
in operatione ad creaturas generaliter sic ait.
Aug. in li. de aia et spu. Anima est omnis similitudo
Ex qua patet quod anima ex sui natura ad suscipiendum in se
omnem rerum similitudinem est apta nata. ut dicitur in li. de
aia et spu. anima ad similitudinem totius sapientie facta
in se omnem rem gerit similitudinem. quod sicut in terra est per
essentiam. aqua vero per imaginatum aeri per rationem
firmamentum per intellectum celo empireo per intel-
ligentiam. Sexto autem modo diffinitur in comparatione
ad deum tanquam ad suam causam efficientem sic. Anima est
deiforme spiraculum vite. Ex qua patet proprietates
anime quod non ex traduce. nec ex semiali ratione propa-
gat. sed ad vivificationem corporis a deo infunditur
et creatur. Item septimo modo describitur in comparatione
ad deum sicut ad finem suum sic. Anima est spiritus
intellectualis ad beatitudinem in se et in corpore
ordinatus. et ex hoc relucet anime proprietates. scilicet quod
anima non solum separata beatificatur cum angelis
vel sicut angelus imo in corpore glorificato ipsius
felicitas ampliat. Has omnes differentias et dif-
finitiones sub quadam generali descriptione com-
prehendit Jo. Damasc. omelia. xxvi. Anima est sub-
stantia vivens simplex et incorporea. corporeis
oculis sicut propria naturam invisibilem et immortal-

rationalis intellectualis infigurabilis organico
vires corpore et huic. scilicet corpori vite augmentatis
sensus et generationis tributiva non alium habens
propter seipsam intellectum sed partem sui ipsius pur-
rissimam. Sicut etiam oculus in corpore. ita est
anima intellectus arbitrio libera et voluntaria et
operativa voluntate vubilis quomodo creabilis.
Omnia bec ex eius gratia qui eas providit susci-
piens ex quo et esse et natura suscepit. Huc
usque Jo. Damasc. in ca. supradicto. Consilium etiam
am proprietates describit Bern. sic dicit. Quod anima in
signata dei imagine decorata similitudine dei
spoliata fide dotata spiritu. redempta christi sanguine
deputata cum angelis. capax beatitudinis be-
res salutis princeps rationis. quod tibi cum carne
Ex illis multis diffinitionibus et descriptionibus
varijs varie proprietates anime que ad esse nature et
etiam gratiam relucet.

Quo anima sit a phisicis descripta
Capitulum. III.

Quid tamen secun-
dum rem sit anima. pluribus incertum est.
Iam circa hanc antiqui legunt phisicis vari-
as quasi per varias sententias protulisse. Recitat enim
Arist. in li. de aia. quod plato posuit aiaz essen-
tiam se mouentem. Zeno vero dicit aiaz esse nu-
merum se mouentem. Pythagoras armoniam.
Pythagoras vero dicit. Alcibiades vero dicit aiaz
esse quicquid sensuum exercituum siue personum. Pro-
cras autem spiritum tenuem per corpus dispersum
Cratylus phisicus lucem vel scintillam esse anime
vocat. Democritus spiritum insertum atomis.
vnde propter facilitatem motus totum corpus anime pui-
um asserit. Pythagoras dicit eam ex terra et igne
esse. Epicurus dicit aiaz quodam spiritum ex igne
et aere esse. Tertius dicit aiaz quodam vigorem
igneum fore. Iuxta illud. Ignis est illius vigor
et celestis origo. Cum ergo tot et tam diuersa de
substantia anime a sapientibus sunt relata. sed solum
sufficiat que ad presens quodam sanctorum dicta. anima
est quedam spiritualis et intellectualis rationalis
substantia ad vivificandum et perficiendum cor-
pus humanum a deo ex nihilo sic creata. vnde
quia substantia est puriorum susceptiva
susceptibilis enim est scientie et ignorantie
virtutis et malicie et hoc sine substantie sue

imutatione seu depdutione. Itē qz in corpo
rea ē nō est sensu corpali perua. neqz fm di
mensionē extensua. Itē qz simplex est in na
tura ideo nec augmenti nec detrimētū est in
sua eēntia receptua. z ideo nec in corpe ma
iori ē maior. nec in minori miōr vt dicit Aug.
Itē qzuis simplex sit z inuariabilis in sub
stantia sua. est tñ in potentia sua multiplex.
Itā multitudo in v̄tute z in potentia n̄ po
nit maioratē in natura vel minoratē. sed
quo ad varios effectus est potential' multi
tudo in aīa. vñ nō est maior in tribus qz in
vna. nec minor in vna qz in tribus. Itz ita
qz multiplex aīe pprietas fm rem z diffiniti
onem. lucidius aut patebit aīe p̄ditio p no
minis ipsi⁹ impositionem.

Quomodo anima a gentibus no
men accepit Caplm. V.

Anima igitur secu
dū Iud. a gentilib⁹ nomē accepit.
p̄ eo qz fm eoz opinionē vent⁹ sit.
qz aerem ore attrabentes viuere videmur.
Sed illud ap̄issime falsum est. qz mlto p̄us
aīa corpi infundit qz aer ore capiat. quin
genitricis vtero statim viuūt qñ a dño infū
ditur z creat. Anima igit d̄ eo qz viuūt. z cor
pus cui infundit animat z viuificat. Spūs
vero d̄. quia vitā in se habet sp̄ūalem aīales
et naturalē. et qz spirare facit ipsum corpus
Idem etiā in eēntia est aīa et animus. s; ani
ma dicit vitā fm rōnem animus silū. vñ
dicit p̄bī animam. i. vitāz sine aīo. id est sine
silio pmanere. Dicit etiāz anima mens. qz
tanqz caput eminet vel qz meminit. vñ d̄ hō
fm mentem d̄ imago dei. Itē multa noīa
anime sunt ita diuncta qz vnum p alio sepe
ponit et p diuersa noīa aīa diuersis respe
ctibus nominat. Anima enīz d̄. dū animat
et viuificat. Mens inq̄ntuz recolligit. An
mus dū vult. Ratio dū recū iudicat. Spūs
dum spirat. Sensus dū aliquid sentit. Vñ
et p̄bis anime pprietatib⁹. scientia que aīe
qualitas est a sensu nomen accepit. Hucusqz
qz Iudorus li. rj. ca. j.

De potentijs anime Caplm. VI.

Anima uero plu
res habet potētijs cū sit in sub
stantia vna multiplicē bz ppri
onem fm quā oportuit diuersaz potētijs
ipsius ostendere p̄cionē. Compā enīz ad
corpus z ad finē suū. z ad actū suū. fm ppri
tionem vō ad corpus qnqz habet potētijs
quaz p̄ma est fm Augul. sensualitas q̄ vitā
est aīe qua mouet et tendit in corpis sensus
atqz appetitus rez ad corp⁹ p̄tinentiū. Hac
potētia mouet aīal ad appetendū delecta
bilia. refugitqz nocua. Secūda potētia est
sensus scz vis aīe qua p̄gnoscat res sensibiles
et corpales qñ sunt p̄ntes. Tertia est imagi
natio qua aīa intuet formas rez corpaliū
cū sunt absentes. Quarta est ratio que inter
bonū et malū vez z falsum discernit. Quin
ta ē intellect⁹ que res nō materiales s; intel
ligibiles p̄bendit vt deū et angelū z b̄mōi.
Tres p̄me potētijs. s. sensualitas sensus et
imaginatio sunt in aīa. put est corpi vmbil
et ei influit vitā et sensum interiorē et exteri
orem ad ipsi⁹ corpis p̄fectionē. et he potētijs
hominibus z brutis sunt cōmunes. due vō
alie. s. rō et intellect⁹ sunt in ea pura corpe ē
sepabilis z remanet sepata sicut angel⁹. et h
fm duplicē aspectuz. Respicit nāqz supiora
et sic intellect⁹ nūcupat. respicit z inferiora.
et sit ratio d̄. P̄dout aut anima ppatur ad
finē suū triplicē habet potētiā. s. rōnalem q̄
tendit in vez. p̄cupiscibilem qua tendit i bo
num. irascibilem q̄ tendit in arduū et eīnuz.
In rōnali ē cognitio veri. in p̄cupiscibili vo
luntas z desiderū boni. in irascibili est fuga
p̄trarij scz mali. Omnis itaqz potētia sic p̄si
derata est cognitua siue apprehensua veri
z affectua boni vel motiua ad fugam mali
De vi igit apprehensua siue rōnali oīs sen
sus out. De vi at motiua p̄cupiscibili et ira
scibili nascit omnis affectio siue affect⁹. que
affectiones sunt q̄tuor. s. gaudiū spes timor
z dolor. p̄me due nascunt de p̄cupiscibili. nā
de re quā p̄cupiscim⁹ gaudem⁹ z gaudēdo
speramus. Due vō alie. s. timor et dolor ori
unt⁹ d̄ irascibili. qz d̄ eo qd̄ odim⁹ iā dolem⁹
et dolendo timem⁹. Iti si qd̄z q̄tuor affect⁹

virtutū oīm et vicioꝝ quedā sunt substrata materia sic alia est ostēsum. et h̄ p̄z paug. li. de aia et spū vbi hec omnia declarant.

De triplici potentia aie // Ca. VII.

Dicut uero considerat anima ad suū actū triplex potētia occurrit. s. vegetabilis sensibilis rōnalis. imo in diuersis subiectis triplex dicitur aia. s. vegetabilis q̄ est in plantis et radicibus. sensibilis q̄ est in brutis et aialibus rōnalis in hominibus. Unde animā vegetabilez compat p̄bus triangulo. qz b̄mōi tres sunt p̄tes. generatiua. nutritiua. augmentatiua. vñ hec potētia seu aia p̄ma ē similis triangulo i geometria. Animā sensibilē p̄pat quadrangulo. q̄a quadrangulus ducta linea ab angulo ad angulū duos facit triāgulos aia sensibilis duos facit triāgulos potētiāz vbiqz ei anima est sensibilis ibi vegetabilis inuenit sed nō ecōuerso. Animā autē rōnalem compat circulo rōne sue p̄fectiōis et capacitatis. Dim enī figuraz yloperimetry. i. equales ambit⁹ habentū maximus est circulus. Quāuis enī p̄fectibilis facta sit in scia et virtutib⁹ aia rōnal. vt dicitur in li. de aia. p̄fectissima est et capacissima instar circuli q̄ntum ad potētiāz naturales. vñ supposita aia rōnali p̄supponit potētia vegetabilis et sensibilis. sed nō p̄uertit.

De anima vegetabili // Ca. VIII.

Anima igitur uegetabilis potētiā habet generatiuam necessariā ad multiplicatōz speciez potētiā nutritiua ad p̄seruatōz indiuidui sed potētiā augmētatiua ad p̄fectionē subiecti. Huius autē virtutū vegetabili q̄tuor deseruiunt scz virtus appetitiua que fuit necessaria in nutrimento. digestiua que sepat p̄uenient ab incōuenienti in nutrimento. retentiua q̄ transmittit ad singulas p̄tes in aialibus et ad singulos ramos in plantis qd̄ cōueniēs est in alimēto et p̄iungit eis vt restauret deperditio tam in aialibus qz in plantis. Expulsiua que expellit illud qd̄ nature est incōueniens et nociuū. Sunt et alie virtutes poten-

tie vegetabili admistrantes vt imutatiua. i. formatiua. assilatiua. p̄forabilis aspera lenis quaz differentias nō intendim⁹ p̄sequi. qz in libro Jobānicij p̄ se patent. Ex p̄dictis igitur breuē recollige qz aia p̄ potētiā vegetabilem in plantis de silibus similia p̄ducit et p̄ducta in esse multiplicat et custodit. Itē que sūt necessaria ad nutrimentū appetit recipit in corpore atqz vnit. Itē que inconuenientia sunt abiicit et excludit. Itē p̄ generatiuam virtutē cui deseruit pascitiua multiplicat spēm et ad esse p̄ducit. Itē p̄ nutritiua spēm multiplicatā refouet atqz nutrit. Itē p̄ augmentatiua subiectū dilatando in debito q̄ntitate p̄ficit et p̄ducit. Itē senio et t̄p̄is mutabilitate deficit et tandē pereunte corpore ipsa perit. Hec de anima vegetabili hic dicta sufficiant.

De anima sensibili // Capl̄m. IX.

De anima autē sensibili q̄ntū ad potētiāz suaz differentias aliq̄ pauca breuē sunt dicenda. Nā virtus sensibilis in subtilissimis cerebri ventriculis sedē habet. ab ipso autē cerebro p̄ neruos et arterias p̄ singulas partes aialis se diffundēs motū et sensum volūtarium in singul' membris opat. Duplicē itaqz habet aia sensibilis p̄tatem. s. apprehēsiua et motuaz. Apprehēsiua vō diuidit in sensum cōmunē siue interiorē et in sensus p̄ncularem siue exteriorē. sensus vō exterior p̄iunz visum auditū gustū odoratū et tactū. et iste sens⁹ i suis organis p̄ducit talē ad effectū. Quidā neruus q̄ ab anatomia dicitur obticus descendit a cerebro ad oculos seu ad oculos pupillas et ramificat in duas p̄tes. et ali⁹ quidem ad aures. tertius ad nares. quart⁹ ad linguā et palatū. q̄ntul ramificat ad organa tact⁹ p̄ totū corp⁹. Per istos itaqz neruos spūs sensibil' vbiqz diffundit p̄ corp⁹ et eius virtute totū sensibile et mobile reddit ex cuius spūs diffusionē p̄ neruos arterias et musculos tota corpis cōpago ad motum habilis inuenitur.

De sensu cōmuni siue interiori // Capl̄m. X.

Sensus uero communis siue interior diuidit̄ in tres partes s̄m tres cerebri regiones. nā in cerebro sunt tres cellule. s. anterior in qua v̄t̄ imaginatiua opat̄. que q̄des ea q̄ sensus extrinsecus apprehendit̄ interiorius ordinat et componit. vt dicit̄ Iohānicus. Est et media cellula. s. logistica in q̄ rō sensibilib̄ vel estimatiua v̄t̄ dicit̄. Est it̄ez et icia et postrema q̄ est mēoriatiua q̄ ea que apprehēsa s̄ p̄ imaginationem siue rātionem in thesauro mēorie retinet et custodit.

De virtute sensitua Ca. XI.

Sensus itaqz siue sensitua v̄t̄ q̄ ab aīa sensibili p̄cedit̄ est potētia qua aīa de coloribus saporibz et alijs sensuū obiectis iudicat et discernit. imaginatiua v̄o est v̄tus qua formas p̄us a particularibus receptas q̄zuis absentes apprehēdit̄. vt p̄t̄ q̄n montes aureos cogitamz. vel q̄n p̄pter similitudinē aliorum montū de monte p̄naso somniamus. **H**is autē estimatiua siue rō sensibilib̄ est s̄m quā in p̄cauēdis malis nob̄ vel in delectabilibus p̄sequēdis prudētes sunt boīes et sagaces et hec estimatiua nob̄ cōis est et b̄v̄n̄s vt p̄t̄ in canibz et etiam lupis. rōne t̄m p̄p̄ue loquēdo nō v̄runt. sed q̄daz for̄ et soler̄i estimatiua. sed de vocalis. memoriatiua v̄o est vis p̄seruatiua siue recordatiua p̄ quā spēs rez ne in obliuionē veniant reponimz et re seruamus. **U**n̄ dicit̄ q̄dam. memoria est archa siue cistula rātionis.

De virtute sensibili motiua Ca. XII.

Virtus autē sensibilis motiua diuidit̄ in naturalem vitalem et aīalem. **V**irtus autē naturalis est motiua humorū in corpore aīalis p̄ venas. et habet sedē suā p̄ncipaliter in epate. eo q̄ ibi p̄ncipaliter opat̄. **V**irtus q̄z vitalis h̄z motū suū p̄ arterias i q̄bz mouet spūs a corde p̄cedētes. nā h̄z v̄tus sedē suā h̄z in corde. v̄n̄ oriunt̄ arterie sic ex epate vene nascūt̄ tantū enī caloris est cor q̄ nisi frigidus aere at

tracto ei⁹ calor mitigaret̄ vtqz i semetipso suffocaret̄. **P**rop̄ q̄d p̄ arterial̄ et pulmonē necesse ē aerē attrahere et ei⁹ incēdū mitigare. **A**irt⁹ autē aīalis motiua q̄ p̄ncipaliter sedē h̄z in vētricul⁹ cerebri a q̄ oriunt̄ omēs nerui mediāte nuclia. i. medulla spinali q̄ ē in spōz dilibz dorli mouet oīa mēbra. **P**rimo enī mouet neruos et musculos et lacertos. q̄ motū mouēt et alia mēbra motu volūtario i oēm p̄tē. s̄m v̄o q̄ mouet man⁹ d̄ v̄tus opatiua s̄m v̄o q̄ se extēdit ad pedes et mouet ad ambulandū d̄ v̄t̄ p̄gressiua eo q̄ s̄m eā mouēt aīalia motu p̄gressiua. **R**ecollige igit̄ breuiter aīe sensibilib̄ p̄p̄tates huic tractatui p̄gruent̄. Est igit̄ aīa sensibilib̄ quedā spūal̄ substantia vegetabili nobilior et dignior. rōnasibili v̄o lōge indignior et ignobilior. **H**az ei⁹ esse et opatio depēdet a materia siue s̄biecto cui⁹ est p̄fectiua. v̄n̄ pereūte corpore per̄t eius eēntia et opatio nec p̄manet a corpore sepata q̄z diu t̄m est in corpore nobiles h̄z opationes. **E**st ei⁹ corpoz aīaliū sensificatiua et in ipsis sensuū interior̄ et exterior̄ s̄m organoz exi gentiā cōplēna. **I**tē oīm mēbroz s̄m oēm p̄tē est motiua. **I**tē p̄ singulas partes corpis ē siue v̄tus distributiua v̄l diffusiua. **I**tē s̄m maiorē nobilitatē organoz et mēbroz ē nobiliū actionū p̄ductiua. **I**tē somni et viglie in aīalibz est effectiua. **I**tē v̄tute eius ad interiora reuocata in interioribz corpis for̄m̄ est actiua. **I**tez diffusa p̄ exteriores sensus et circa diuersa occupata debilit⁹ i singul⁹ opat̄ q̄n ei⁹ actualiter intēdit̄ in visu debilitat̄ et remittit̄ in auditu. et sic d̄ alijs. **U**n̄ d̄. Singul⁹ intent⁹ minor ē ad singla sensus. **I**tē i extremis et nimis excellētibz ei⁹ v̄t̄ obtūdit̄. s̄z in medijs delectat̄. **I**tē eius v̄t̄ et opatio impedit̄ q̄n p̄p̄t̄ opilatōz meatū et poroz in mēbris spūi sensibili via seu trāsit⁹ denegat̄ vt in paraliticis epilepticis et alijs p̄t̄. **I**tē ex nimio calore dissoluēte et poros dilatate v̄tus eius dissoluit̄ sic ex nimia frigiditate p̄stringente ne se diffūdat coartat̄. **I**tez ex odoriferis v̄t̄ aīal̄ dep̄dita restaurat̄ sic ex fetidis corrupit̄ et grauat̄. **S**ed hec de virtute sensibili itaz sufficient.

Arima uero ratio

Analisis siue vis intellectua idē est qđ intellectus. **U**n diuidit̄ fm̄ duos p̄ncipales actus. i. intellectū speculatiuū et intellectū practicum. Intellectus ei speculatiuus exercet̄ in p̄templatōe. intellectus uo practicus in opatione. Et fm̄ banc radicē diuidit̄ uita actiua et p̄templatiua. **N**ia igit̄ rōnalis p̄petua est et incorruptibilis ac immortal̄ p̄p̄t̄ qđ et p̄ncipal̄ ei actus. i. intelligere nullatenus depēdet a corpore. et iō p̄fecte uiuit et intelligit a corpore sepata imo q̄nto plus se corpore imerserit t̄nto tardius et imperfectus intelligit et q̄nto se magis a carnalibus uerbis subtraxerit t̄nto facilius et clari⁹ apprehēdit. **L**oco autē hic imersionē uel p̄fantasticā imaginatōez uel p̄delectatōez carnis siue t̄paliū dilectōez uñ dicit greg. **N**ō sicut in medio creatus est ut eēt inferior angelo superiorq; iumento. ita h̄s aliquid qđ necesse est p̄uenire cū summo et aliquid cū infimo. **I**mortalitatē quidē h̄s spūs cū angelo. mortalitatē corpis cū iumento. **N**ia igit̄ si ad deū per rōnem p̄uertit̄ illuminat̄ meliorat̄ et p̄ficiat̄. **S**i uo p̄ affectōnes ad creaturas p̄uertit̄ obscurat̄ corrumpit̄ et deteriorat̄. q̄zuis ei aia in se p̄siderata immortalis sit et p̄petua. passibil̄ est t̄n̄ ex colligatione corpis cui est iuncta. uñ Aug. in li. de aia et spū. aie in corpib⁹ uiuētēs p̄ dilectōez rerū sensibilū corpaliibus afficiuntur a corporibus exeuntes in eisdem imaginibus tormentata patiuntur. **P**ropterea enim corporalibus passionibus ibidē detineri p̄t̄. q; h̄ mūdate a corruptione corporū n̄ fuerūt. **E**x q; p̄ q̄ aia q̄zuis in sui natura sit purissima. impuritatē p̄trahit a carne cū originalr̄ est corrupta sicut uinū uel ali⁹ q̄cunq; liquor ex uase corrupto p̄trahit infectionē. et iō exuta a corpore q̄nq; ex colligatione corpis secū sordel defert. et iō necesse est ut purgent̄ sic gemma de luto nouit̄ emundata. **H**ec autē oia de dictis Aug. sūt excerpta. **R**ecollige igit̄ ex p̄dictis q̄ aia rōnal̄ in oēs creaturas diuine imaginis et similitudinis est exp̄ssius representatiua et hoc q; trina est in potentia. q̄zuis vnica et

simplex sit in natura. **I**te oīm rerū similitudinē est in se p̄tentia. **E**t ideo aia d̄r oīm rerū similitudo. ut dicit Aug. **I**tem semel creata in corpore uel extra corpus est in esse p̄petuo permanētia. **N**am ut dicit Cassiod. nunq; ad diuinā imaginē diceret̄ creata si mortis termino clauderet̄. **I**te endelichia est corpis organici p̄fici. et ideo ipsi⁹ corpis in p̄te et in toto est p̄fectiua. **I**te ex natura sibi indita ē naturalr̄ boni et mali ueri et falsi diiudicatiua et libere electiua. **I**te fm̄ diuersas potentias formaz et speciez diuersaz rerū p̄ntium et absentū est apprehēsiua. **N**ā res materiales p̄ suas naturales formas p̄sentes uel absentes discernit. res uo imateriales p̄ sui p̄sentia p̄p̄hendit. ut ait Aug. **I**tem p̄ reflexionem suū ipsi⁹ supra se. suū ipsi⁹ est cognitiua ut dicit p̄hus. **N**ā uidendo et intelligēdo cognoscit se zc. **I**te illuminationū et impressiōnū diuersaz ad motū tabule est naturaliter receptiua. **I**tem cum naturaliter iu corporari et componi uiri appetat. vnionis cū corpore naturaliter affectiua. **I**te naturaliter est appetiua boni et malicie fugitiua. q̄zuis ei ex defectu liberi arbitrii q̄nq; malū eligat. t̄n̄ ex natura malo remurmurat. ut dicit Aug. **U**n aia vegetabil̄ appetit esse. sensibil̄ appetit b̄n̄ esse. rōnalis autē affectat optimū esse. **E**t iō nunq; quiescit nisi cū optimo iungat̄. **L**ocus ei aie rōnal̄ est deus ad quē mouet̄ ut in eo quiescat nō p̄ distensionē sed potius p̄ desiderū et amorē. **H**ec itaq; anime p̄p̄rietates cum alijs supra positis iam sufficientes.

De uirtutibus anime quibus potēs est suas operationes exercere

Capitulum XIII.

Quā dixerim⁹

Que p̄p̄rietatib⁹ aie in se et in suo corpore p̄siderate. restat uidere de ipsi⁹ uirtutibus quibus potēs est suas operationes in corpore exercere. **H**ec autē uirtus est potētia aie ei cēntialit̄ attributa ad suas pagēdas in corpore actiones. **N**ā mediāte hac uirtute corp⁹ uiuificat cor et arterias p̄stringit p̄nue et dilatat sensum et motū uolūtariū omni aiato corpore ad ministrat. ut dicit Constan. li. xiiij. **H**ec itaq; est

triplex natural' que est in epate. vitalis siue
 spūalis que in corde. aīalis que ī cerebro se-
 dem habet. **¶** Cuius igit' virtus natural' in aīa
 libus et in plantis cōmunis est que generat
 nutrit et augmētat. vt idē dicit Cōstan. Est
 aut' generatio put hic sumitur substātie hu-
 mous vel rōnis seminal' in substātiā plan-
 te vel aīalis opatione nature facta mutatio
 et hec virtus incipit opari a tpe generatōis
 vsqz ad pfectōz plāte vel aīalis. **¶** Huc aut' ge-
 neratōi natāli due virtutes. s. imutatiua et in-
 formatiua subministrant. **¶** Nā vt' imutatiua
 ē illa q' substātiāz seminis trāsmutat et puer-
 tit in substātiāz singulāz pūū plāte vel aīal.
 et hec virtus istam facit transmutatōez me-
 dianibus q'uoꝝ qualitibus p'mis scz cali-
 do. frigido. humido. et sicco. nam p calidū et
 humidū opatur substātiāz molliorem vt
 carnem in aīalib' flores et medullam in ar-
 boribus. p calidū et siccum opatur radices
 in pegetabilibus cor in aīantibus. p frigidū
 et humidū opatur in plantarum foliis et
 animalium pilis. p frigidū et siccum opa-
 tur in nervis et ossibus animalium in trun-
 cis et coricibus arborū et plātarum. virtus
 vō secūdaria scz informatiua actōi nature
 in generationib' est necessaria. qz ordinat et
 distinguit formas et spēm ipsi generato per-
 pres singulas pgruētes. **¶** Nā hec vt' pforan-
 da pforat. vacua cōcauat. aspera lenificat. et
 nimis lenia asperat. et vnicuiqz p'cule sup-
 ficiem pficit et figurat. **¶** De aut' due virtutes scz
 imutatiua et informatiua nō diuīus opan-
 tur nisi quōsqz ipsa res generata vt aīal vel
 planta in esse nature cōpleat. Et idō necesse
 fuit vt virtus nutritiua ad pseruationem ge-
 nerationis p'ntue sequeret. est enim ipsius
 generatiue virtus adiutrix et ministra. qz in
 longitudie latitudine et p'ūditate augmen-
 tat et extendit ipsūz generatū. **¶** Pasciua qz
 virtus nutritiua adiuvat et ei ministrat. qz
 cibū ab aīalibus assumptū in membris assi-
 milat et solidat et qd dissolutum est ac dep-
 tum vi caloris vel aliqua passione aeris re-
 parat et restaurat. et idō natura mirabilis pa-
 sciatiua virtutē nutritiue fecit adiutricē et vtrū
 qz subiect' misterio virtus generatiue. **¶** Huc

ergo pasciue virtuti q'uoꝝ virtutes p'clares
 subministrāt. s. appetitiua q' nutrimentū pueni-
 ens attrahit ipsis mēbus et ad nutrimentūz
 carnis attrahit t'pamentū sanguis ad nutri-
 mentū cerebri et pulmonis t'pamentūz fleu-
 maris. et sic de alijs. **¶** Itē ei coopat' virtus dige-
 stiuā q' pueniētia ab incōueniētib' nutrien-
 do sepat et diuidit pur' ab impuro. **¶** Itē virt'
 retentiua q' scz pur' nutrimentū custodit. et
 qd ias actōne nature excoctū est singul' mē-
 bus incorpat assimilat atqz vnit. **¶** Itē expulsi-
 ua q' supflua mēbus tracta eis nullaten' as-
 similando necessaria expellit. **¶** Et idō sicut vis
 appetitiua opat' euz calido et sicco et digestiua
 cū calido et humido et retentiua cū frigido et
 sicco sic expulsiua cū frigido et hūido opat'.
¶ De virtute vitali cuius initium
 est cor // Ca. XV.

Virtutem aut' na-
 turalē sequitur virt' vital' que viuifi-
 cat cui' fundamētū siue p'pūz
 domiciliū est cor a q' pcedit vita ad oīa mē-
 bra viuificāda. **¶** Itē virtus opatōi coopat'
 vis volūtaria motiua q' cor et arterie dilatāt
 et p'strigunt. **¶** Et dicitur hec dilatatio mot' cordis
 a medio in oēs extremitates. **¶** Sic ecōuerso
 p'strictio dicitur mot' ab extremitatib' ad ipsūz
 mediū sicut est ī fabroz folliib' videre. **¶** Vir-
 tus ergo vital' cor dilatādo mediāte pulmo-
 ne ad cor aerē attrahit et a corde ad alia mē-
 bra p arterias trāsmittit. **¶** Et ista virtus p' vir-
 tem dilatatiuā cordis et p'strictiuā. anbelitū
 in aīali opatur qui mouet pectus motu cō-
 tinuo. nervis tū motus p'mitus et lacertis.
¶ Itē aut' flatus siue anbelitus necessari' est
 ad caloris natural' mitigatōez et ad spūs vi-
 talis nutrimentū necnō ad spūs animalis
 generationem. **¶** Custodia ei caloris natural'
 est frigidi aeris t'patus attractus et custodia
 vitalis ex cui' t'pamento generat' spūs aīal'
 et idō ad vite pseruatōz nihil est magis neces-
 sarium qz anbelitus bñ dispositus in omni-
 bus ordinat'. **¶** Deoia habent a Cōstā. in
 pantegni. **¶** Sine cibo ei et potu ad horā pōt
 p'sistere aīal. sine attractione vero aeris nec
 ad momētū pōt aīal in debita p'sistentia p'

manere. Corrupti tñ hic anbelit⁹ siue aer attract⁹ multis modis et seqtur necessario destructio aialis. **Primo** cerebri mala dispositio. nā cerebro q̄cunq; mō i suo officio impedito pp̄ defectū influētie spirituuū. deficit cordis dilatatio et debita restrictio. vñ seqtur necessario aialis suffocatio. vt p̄ in apoplexia et in alijs causis p̄libus. **Itē** idē accidit ex cordis lesione qñ hūorūzibi naturalr exñtium fit euacuatio et p̄ pleq̄ns spirituuūz exinanitio et sic aeris attractio nō h̄z locum. **Itē** idē accidit ex subita caloris natural' ad interiora cordis repercussione vt p̄z i timorosis et fleuobothomis q̄ aliquñ deficit et sincopizāt. **Itē** idē accidit ex epatis infectōe. nā corruptio epatis generationē aufert puri sanguinis q̄ calor natural' nutrit q̄ oblatō spūs vt talis deficit et p̄ p̄sequēs anbelit⁹ p̄cularit̄ vel vniuersalit̄ impedit. **Itē** idem accidit ex pulmonis p̄foratōe. et p̄z in p̄licis in q̄b⁹ vent⁹ astrict⁹ p̄ occultos poros euanescit et ad t̄pandū calōrē cordis nullaten⁹ satisfact. **Itē** idē accidit in oī et maxie interioris vasculatus corpis subita repletōe. vt p̄z in submersis in q̄bus poris opulatis anbelit⁹ includit et simplr impedit. **Itē** ex nimia aeris corruptōe. vt p̄z in pestilētia et corrupto aere qñ spūs vital' suū p̄rariū fugiēs interiorib⁹ cordis se includit et ex corrupto aere iā oppressus cor et alia corpis mēbra regere nō sufficit. ymo deficit i se et q̄si subito euanescit et tūc mors est in pot̄. **Itē** ex hūorūz thoracis et pectoris infectiua corruptōe. vt p̄z in leprosis. **Itē** ex viarū canalū pulmōis obstructione. vt p̄z in asmaticis et anbelosis et alijs. **Itē** ex spēali cordis corruptōe sic ex morsu alicui⁹ venenosi reptilis cui⁹ venenū ad cor penetrās naturalē calōrē vincit. et sic anbelitus via includit. **Itē** nimia calidi aeris rarefactōe sic p̄tingit ex balneo nimis calido vt sole feruēssimo poros nimis rarefaciente et aperiēte. vñ fit nimia caloris natural' exalatio et sic n̄ sufficit aer frigid⁹ attract⁹ ad caloris accidētāl' mitigatōz. et sic anbelit⁹ impedit. **Itē** idem accidit ex aere nimis frigido laertos et neruos pectoris p̄stringente. vñ et vis attractiua aeris impedit. vñ in dormiē-

tibus sup̄ niuē. **Itē** idē qñq; p̄tingit ex vena cordis q̄ d̄z p̄caua vena opilatōe q̄ opilata et inēclusa denegat transit⁹ siue via sanguis ab epate ad cor ad vital' spūs nutritiūm vñ calōrē int̄sō et hūorē subtracto aial' suffocāt. qz nō sufficit aer ad cor refrigerādū. **Itē** idē accidit ex colere siue alteri⁹ hūorūz i subtilissimis venis cordis int̄sione. vt p̄z i acutis febrib⁹ in q̄b⁹ deficit anbelit⁹. **Itē** ex gutturis et aliorū meaturū exteriorū nimia et violenta restrictōe vt ē videre in suspēlis et suffocatis in q̄b⁹ incepto anbelitu cor subito incendit et sic aial' subito morit. **His** et multis alijs modis vital' v̄tus p̄ defectū anbelitus impedit. **Ex** v̄tute spūali p̄cedit. ira pugna indignatio emulatio et p̄siles passiones q̄ q̄ bez surgūt in brutis ex motu spūalis v̄tutis cū impetu et sine discretōe. sed in hoib⁹ ordināde sunt et regende sub certa an̄ ratione. **Hec** de spūali siue vitali v̄tute sufficiant.

De virtute animali Capl'm. XVI.

Virtus animalis

Virtus et locū h̄z in supiori p̄te hoīs scilicet in cerebro. et hec est triplex ordinatiua sensitiua et motiua. **Ordinatiua** per se solum explet cerebrum. **Prima** p̄te sui in anteriori cellula ordinat fantasmam siue ymaginatōez in media cellula ordinat estimatiuā et rōnem et iterūz in posteriori cellula p̄ficit memoriā et memoratiuāz actionē. nāz v̄tus ymaginatiua illud qd̄ format et imaginat̄ trāsmittit ad iudiciū rōnis. **Ratio** v̄o qd̄ ab ymaginatōe recipit et quasi iudex iudicat et diffinit ad memoriā trāsmittēdo. **Memoria** ea q̄ fuerūt i intellectu posita recipit. et donec illa ad actūz reducat. p̄nat firmit̄ et custodit. **Secūda** v̄t. s. sensitiua sic h̄z formari. nā spūs aialis ab interiorib⁹ vētricul' cerebri mediātib⁹ q̄busdā neruis q̄ si mollissimi p̄gredit̄ ex q̄b⁹ sensus format. vñ qdā dirigūt eūz spūs aiali ad oculos vt ibi format̄ visus. qdāz ad nares vt format̄ olfact⁹ et sic d' alijs. **Sensus** igit̄ vis⁹ subtilior ē cū sit nata ei⁹ ignea. **Audit⁹** sensus ē aere⁹ qz p̄culli aeris sonit⁹. deinde subtilior est olfact⁹ cū sit nata ei⁹ fumea. deinde gust⁹ cū

fit ei? natura aquea. postremo sensus tactus grossior est omnibus. quia natura sua cum sit terra in duris. scilicet in ossibus et in nervis in asperis lenibus frigidis et calidis est necessaria. Horum sensuum singuli habent sua officia ut immutari et informati a suis obiectis que sentiunt ut sua sensata intellectui rependant.

De virtute visibili Ca. XVII.

Sensus igitur visus

S cum sit igneus est simplicissimus vni et remotissima subito prohibet. Sensus autem visus sic formatur. In medio quippe oculi scilicet in pupilla est quedam humor purissimus et lucenissimus que cristalloides a philosophis est vocatur. eo quod more cristalli ad suscipiendas varias colorum formas subito comparatur. Visus ei est sensus colorum figurarum et formarum et proprietatum exteriorum susceptivus et discretivus. vnde ad visum perficiendum sunt habentia necessaria. scilicet causa efficiens. organum siue instrumentum perveniens exterior res operans siue aer de ferens anime intentio et motus mediocris. Causa efficiens est visus animalis. Instrumentum est humor cristallinus in viroque oculo collocatus. clarus et rotundus. Clarus est ut sua claritate spiritum et aerem per oculos irradiet. rotundus ut minus sit passibilis. quia forma rotunda in lateribus elisa angulos non habet in quibus puncta superfluitas prestitura lesionem. Exterior res operans est aer sine quo mediante visus non potest perfici. ut ei visus perficiatur in quibusdam animalibus aeris claritas exigitur. in quibusdam vero obscuritas. in quibusdam autem mediocritas. nam in murilegis exigitur obscuritas. in vesperilionibus et in quibusdam alijs animalibus mediocritas ut post patebit. Item attentio etiam anime est necessaria. dum enim circa rem aliquam investigandam alio sensu est intenta oculus minus perfecte videt. quia de re visa non iudicat. Item necessarius est motus mediocris. si enim moveretur res visa vehementer ex multo impetu visus profunderetur et ex motu nimio et continuo dispergeretur ut patet in remo fracto apparet in aqua propter motum aque velociter. Sic etiam aliquid lignum oblongum velociter motu apparet rotundum. De visu vero qualiter fiat fuerunt apud veteres

varie opiniones. Sit autem secundum philosophum ut patet ex primo capitulo perspective tripliciter visus. Uno modo per directas lineas super quas venit species rei visae ad visum. Alio modo super reflexas que scilicet primo multiplicantur species a re ad speculum et a speculo fit reflexio ad visum. Tertio modo fit per lineas que licet non sint reflexe ab aliquo sed diriguntur in rem et visum non tamen vadunt in cessu recto semper sed aliquando diuertunt a via recta que scilicet medium multiplex interponitur. Et sunt ista media diversarum dyaphoneitatum ut quando unum densius est et aliud rariorem est minus densum et rariorem. Aliquando enim occurrit medium alterius nature sed frangitur radii siue species radiosa nisi veniat super lineam cadentem perpendiculariter super illud medium secundum occurrentem et voco lineam cadere perpendiculariter super corpus planum ad angulos rectos. super corpus vero sphericum que cadit in eius centro. Ad visum autem primo modo dictum novem proprie exiguuntur sicut habet ibidem. Primum est sanitas siue bona dispositio organi visus. Secundum est oppositio visibilis contra visum. quia visus tali modo videndi non videt nisi rem illam a cuius partibus venit species super lineas rectas cadentes in centrum oculi que omnes linee ducte a singulis partibus rei faciunt unam pyramidem cuius conus est in pupilla et basis in re visa. ut patet in hac figura. **A** enim et **B** sunt axes quando videtur directe intuetur punctum. **c**. Quando vero intuetur punctum. **d**. tunc ille due **b**. **c**. exeunt ab oculis dicuntur axes. **d** et **e** que exeunt immediate ab oculi medio ad rem visam. Tertium est distantia proportionalis. Quartum. **d**. **c**. est situm determinatum non nimis ab axe visuali elongatum. quia illud scilicet quod multum elongatur ab ipso axe licet visui opponatur. tamen distincte non cognoscitur. Axis visualis est radii ille siue linea que intelligitur duci a medio visus ad punctum rei visae directe ad oppositum in medio visus. ut patet in hac figura. Quintum est solitas seu densitas rei visae. quia quod est omnino perivium non videtur vnde et aer non videtur eo quod est in fine

dyapboneitatis. et non habet densitatem ut dicitur
autem scientie perspective. Tertium est magnitu-
do debita rei visibilis quod res potest esse ita parua
quod non videbitur in aliqua distantia. quod visus
non est nisi per pyramidem ad oculum veni-
entem que si fuerit valde parua occupabit
partem visus valde parua. Sed visus non sen-
tit visibile nisi quando pars superficie sue immuta-
ta fuerit quantitate visibili. Septimum est
raritas medii interiacentis quoniam medium
si fuerit densum impedit multiplicatio spe-
ciei ut non veniat debito modo et defacili ad pu-
pillam. Octavum est lux. quod species visibilis non
immutat visum nisi cum luce. Novum est tempus
quod visio fit in tempore sicut probatur in perspective.
quodvis enim visibile subito ostendatur visui non
tamen discrete agnosceretur. nec distincte nisi aliquod
habita anime deliberatione. que mora indiget
et tempore. Et ideo attentio anime est etiam necessaria in
predictis. ut supra dictum est. preterea secundum philosophum si
solum venit species rei vise ad visum secundum
pyramidem visuale. sed species visus ad rem super
phillem pyramidem extensam in eodem loco. dicit
enim Aristoteles in .xix. li. de animalibus. quod nihil aliud
est visum videre quam quod visus creatur ad rem vi-
sam. Et idem vult augustinus primo libro super Genesim. et .vi.
musice. a re autem visa nihil venit nisi species eius
neque a visu ad rem venit aliud quam species eius. nihil
enim erit ab oculi substantia. quod corrumpetur
sed erit ab oculo conus pyramidis et dilata-
tur eius basis super totam superficiem rei vise.
Item probatur autem perspective in libro primo quod ni-
hil videtur nisi per lucem orientem super rem vi-
sam. ab eadem usque ad oculum multiplicata.
vnde necessario erigitur tertia pyramis. scilicet
us lucis. et omnium istorum trium pyramidum
coni sunt in oculis et bases in re visa. Quoniam er-
go visus habet species venientes super bas tres
pyramides. tunc transit species lucis et coloris
per medium tunicarum et humorum oculi usque
ad humorem crystallinum et ibi incipit anima fa-
cere iudicium de re visa per speciem illam. sed ibi non
completur. ymo plerumque multiplicatur species usque
ad nervum obticum siue concauum quod latet in
superficie cerebri et ibi est virtus visiva in ra-
dice et supposito primo principali et vno. alii enim
vna res semper videtur due propter duos oculos

nisi continuarentur ad vnum organum in quo
sit vna virtus formalis derivata ad pupillam.
Hec omnia ostendit autem perspective. Alias ratio
nem visus ostendit et assignat Constantinus in .liij. ca-
pitulo .xj. Dicit enim spiritum visibilem oculi et aerem cor-
pora clara esse que irradiat de quadam se in
vicem irradiando imitant. Aer enim qui ius-
ta est rem videndam ab eius proprietate im-
mutatur et sic imitatus oculo se offert a quo
spiritus visibilis immutatur. nam ista virtus visiva us-
que ad extremas partes pupille se diffundens
aeri imutato adiungitur et quasi vnum cum illo
efficitur et color medietate aere delatatur anime iudicio
presentatur. Aer enim ex varietate formarum sibi obie-
ctarum facile imutatur. sicut videmus ex obiecto
pani rubei ad solis radium viciniam aere color
rari. vnde non est mirum si oculum clarum et dy-
apbanum sibi immediate coniunctum qualitate et
forma similit afficiat et imitet. Quantum
igitur sufficit ad primum opusculum breuiter recol-
lige quod visus vel virtus visibilis ceteris sensi-
bus est subtilior et viuacior. vnde viuacitate
visus nomen accepit. ut dicitur Aristoteles. Item ce-
teris sensibus est dignior. et ideo secundum situm alius
est superior. Item in effectu tanquam quedam ignea
vis alius est potentior. quod alii sensus propinquo-
ra. hic vero sua virtute remotissima comprehen-
dit sub angulo recto et pyramidalis visa diu-
dicat et discernit. secundum nobilioris naturam et di-
spolitio organum faciliorem modo inter videnda di-
stinguit. Tamen dicit Aristoteles in .li. .xij. quod visus bo-
nus et acutus erit ex humore tepato. vnde et aues
ut aquile vnicorum unguum sunt acuti visus. et
hoc propter purum et subtilem humorem et tepatum
in organum visus erantem. et tales aues a remo-
tis et altissimis locis vident cibum. et tales aues
altius se eleuant quam alta volatilia. Aues vero
in terra manentes non sunt acuti visus vnde
prope et non delonge vident cibum suum. Item idem
libro .xix. oculi glauci non sunt acuti visus de die
neque nigri de nocte. propter paucitatem autem
humorum oculus glaucus mouetur motu ma-
iori. vnde et virtus visiva debilitatur. Nigri autem
oculi mouentur minus propter multitudinem hu-
moris. et lumen noctis est debilius et humor
in nocte est naturaliter grauis motus. Et ideo
spiritus visibilis intercluditur per humorem et im-

peditur. Item idem visus senum non est acutus quoniam senum cutis est rugosa. ex quo patet quod ex bonitate organi vel debilitate debilitatur et foras vis videndi. unde dicitur ibidem. Cum oculi aialium habent cooptorium et fuerit humor in pupilla mundus et temperatus et motus etiam tepatus et cutis super pupillam tenuis tunc visus est acutus et videtur a remotis. sed tamen non perfecte distinguit a remotis inter colores et differentias corporis. visus tamen talium animalium melior est visu eorum quorum humor in oculis est multus et non habent cooptorium omnino. Nam propter penam apertione spiritus visibilis disgregatur et pupilla etiam defacili leditur. et sic visus impeditur. In habentibus vero palpebras et cooptoria. patet causa contraria. Dicitur etiam ibidem quod visus acuti causa in videndo a remotis est propter situm oculorum. Nam oculus eminentis est parui visus et non videbit bene a remotis. sed oculus profundus videtur a remotis. Nam motus eius non diuiditur nec presumitur. sed exire ab eis recte virtus visibilis et vadit directe ad res visas. unde cum extra oculum non fuerit cooptorium necessario debilitatur visus nec videbit a remotis nisi debilitetur. Hucusque Aristoteles. li. xij. Et hec sufficiant que de visus proprietatibus generaliter iam sunt dicta. Nam alia patebunt infra ubi de natura et proprietate oculi tractabitur.

De auditu Caplm. XVIII.

Aurium organum suum sonitum effertur. Est autem auditus sensus proprie sonorum perceptiuus. Unde ad perficiendum auditum quattuor ad minus sunt necessaria scilicet causa efficiens. organum conueniens medium ordinate sonorum deferens. anime intentio de his conferens vel de his intendens. Causa efficiens est virtus animalis audibilis. Instrumentum conueniens est quoddam os petrosum siue cartilago in os aurium suppositum quod quidem est concauum siccum et tortuosum et durum. concauum est siquidem auditus organum ut in sui concauitate spiritus et aerem contineat. tortuosus est ne stupor ex

subita et uehementi allisione natus spiritum audibilem ledat et ideo organi circularitate sonus temperate susceptus spiritum audibilem non reuerberat sed perficit et delectat. Durum etiam est et siccum ut sic eo melior et fortior fiat aeris allisio. et sic sonitus maior fiat. ut patet de tympanis que melius resonant flante borea vento scilicet frigido et sicco quam austro humido atque lento. ut dicitur Constantinus. et etiam aristoteles. medium vero deferens percussus est aer qui aurium foramina subintrat et allidit os petrosum quod est primum auditus instrumentum. est etiam necessarie anime intentio. quod quod diu sollicita est et intenta ad diuersa minus viget ad perficiendam virtus audibilis actio. sicut videmus in multis vndique circumdatis. quia fere nihil audiunt cum mens ad singula sua non habet attentionem. et ideo nihil percipitur tunc auditu. Fit autem auditus hoc modo. duo nervi ab interiori parte cerebri exeuntes in ossibus petrosi aurium infiguntur per quos spiritus animalis ad ossa deferretur predicta quibus exterior aer formam alicuius soni referens ei immediate coniungitur. unde aer percussus ossa illa allidit et spiritus in eis existens secundum proprietatem aeris ibi existens et nervos allidentis imutat. Spiritus vero sic imutatus recurrens ad suam cellulam fantastica mutatione anime representat. et sic auditus perficitur. Patet igitur quod auditus merito dicitur aereus eo quod per aere percussum habet semper generari. unde est quod natura posuit sensum auditus in medio rotundi capitis. ut dicitur Aristoteles. li. xij. quod auditus circulariter et non directe sonum aeris percussus vndique apprehendit. hic etiam sensus sicut et ceteri contristatur. quia corrumpitur in extremis et in medijs delectatur et saluatur. unde dicitur Ambrosius in exame. Incolas regidis ubi oritur nilus auditu esse penitus puatos propter fragorem et strepitum horribilem. quoniam idem fluuius de montis precipitio corrumpens incolayauribus incutere pluevit stuporem et surditatem. Hic etiam sensus sicut et ceteri multis subiacet passionibus. quod quod torsus auferretur et tunc surditas vocatur. et quod quod minoratur. et tunc grauitas auditus notatur. quod quod autem cursum suum egreditur. causa autem passionis quod quod est

ex vicio cerebri siue nervi q̄ est via auditus, et hoc q̄ opilatur, vel q̄ aliquo morbo officiali aggrauat. Item ex vicio ipsarū aurium, quia q̄nq̄ a diuersis humorib⁹ corrupuntur, quandoq̄ putredines in suis cavitatibus coadunant, quādoq̄ lapides v̄ alia que transitū aeris ad spūm audibiles impediūt immittunt, q̄nq̄ ex titillatione vermiū et corrosione nervi audibiles molestantur q̄nq̄ etiā ex aere corrupto calido v̄ frigido instrumenta auditus inficiunt et ledunt, q̄nq̄ etiā ex grossa ventositate in poris nervorū sensibiliū interclusa via auditus impedit, vt patet in illis in quib⁹ videt q̄ audiant fistulas cornua aut campanas ex quibus omnibus v̄tus audiuua ledit v̄ auferi sicut in tractatu aurium post dicit.

De olfactu Capitulum. XIX.

Olfactus siue odoratus est sensus pprie odorū pceptiuis ad quez p̄ficiendum exigitur spiritus animalis tanq̄ causa efficiēs. **N**ecessarium autē est organū expediens sc̄z narium p̄fecta dispositio in quibus sunt caruncule ad modū māmillarū dependētes q̄ sunt ppria organa odorat⁹ et recipiūt spūm animalem p̄ quosdā nervos a cerebro descendētes. **N**ares ei nō sunt pprie instrumenta olfactus q̄ sūt cartilaginee, et ideo sūt insensibiles, q̄d pt̄ q̄ eis abscessus non p̄uat animal odoratu. **S**ilr nos p̄fenda loca trāseuntes si flatū rep̄ssim⁹ subintrantē nares aerē fetidū nō sentim⁹, et hoc est q̄ ille acricule opilate quasi q̄dā moru voluntario sūt obstruere. **S**ūt etiā be caruncule cōcaue et spōgiose ideo p̄caue vt in sua concaua porositate funim a re odorabili recipiāt resolutus, ideo etiā sunt spongiose vt in eis vigeat v̄ attractiua, et iō exterior necessaria ē aeris coopatio vt, s. aer s̄m fumositatē a re odoranda resolutus imutet et in ipsis carunculis incorpet. **U**n sic habet fieri odorat⁹, spūs aialis p̄ q̄sdam nervos q̄ dicūt odorabiles ad p̄dictas carunculas a cerebro trāsmittunt, sum⁹ autē corpis odoriferi resolut⁹ aeri admiscet quē cerebri v̄triculi pillas duas carunculas sibi

atrabūt et in suā similitudinē mutāt et conuertūt, et sic pillas immutationē in spū aiali factā odoris discretio p̄creat, odoratus autē spectat ad fumosas naturā seu materiā quā am habet p̄ eā fieri. **O**dor enī nihil aliud est q̄z aerea seu fūosa substātia a corpore resoluta, hūc aerē fumosus seu vaporē sibi necessarium et amicabilez attrahit cerebry sic coranbelitū et hūc aeris attractu cerebry t̄patur et p̄forat sicut calor cordis attractione anbelitus muigat. **V**apor enī si fuerit maliciosus ferit⁹ et corrupt⁹ spūm aialem corrumpit et sept⁹ pestiferos morbos generat et inducit. **U**n olfactus in suo effectu sept⁹ impeditur q̄nq̄z p̄pter malam cerebri complexionem, q̄nq̄z p̄pter humorū crudorū vel corruptorum in nervis odorabilib⁹ nimia repletōez vt patet in patientib⁹ fluxū nariū seu cataryz q̄nq̄z p̄pter p̄auā instrumentorū olfactus dispositionē, q̄nq̄z nimis dilatant v̄ nimū p̄stringunt, quādoq̄z p̄pter supflūā carnis supercrecentis opilationem, vt patet in poliposis, quādoq̄z p̄pter apostematū siue cuiuscūq̄ humoris corrupti infectionē, q̄nq̄z p̄pter alicuius humoris calidi et siccicorrosionē, vt patet i cancrois et h̄mōi. **H**ic sensus p̄pter sui subtilitatem quādo bene disponit virtutem aialem p̄forat et a fumo sitate supflua euacuat, et ecōuerso quādo corruptus est aliq̄ casu vel infectus virtus aialis leditur et in suis actōnibus impedit. **D**icit etiā **A**risto. li. xij. q̄ sensus olfactus n̄ est nisi p̄ acionē aeris in animali habēti nasum qui est mēbruz in medio aliorū sensuū positus in anteriori pte capitis p̄pter iuuamentuz anbelitus. **O**mne aial habens pulmonē habet nasuz v̄ aliud loco nasi p̄pter anbelitus iuuamentū, v̄n patet q̄ organuz olfactus nō solum est in aialibus ad decentiam et decorē verū etiam ad p̄ficienduz virtutem spūs aialis et ad tribuendū virtuti vitali in corde adiutorū et vigorem. **N**ec v̄ sc̄z odoratiua viget in quadrupedib⁹. **U**n et solo odore discernūt inter herbas salubres et venenosas et p̄cipue in symeis que eque vel magis discernūt inter cibos et cibos per olfactum q̄z p̄ gustum. **D**einde in canibus

viget maxime illa virtus qui solius odoris ducit ad sentiendū animalū vestigia viua citate olfactus infallibiliter deprehendunt. viget etiam in volatilibus precipue in vulturibus quia sicut Ambrosius in exameron. et Plinio. l. xij. ca. vi. ita sunt viuacis olfactus quod ultra maria cadavera sentiunt. In his ergo et in alijs operationis nature conditionibus admiranda est diuina sapientia que pista et talia similia dat nobis quodammodo intelligere qualiter per ista sensata materialia ad intellectū eorum que sunt supra sensus sine paulatim cordis interiora ad intelligentiā spiritalium promouenda. et propter hoc ista simpliciter est hoc opusculo mea intentio et finis meus. **De** hoc olfactu dicta sufficiant.

De gustu Caplm. XX.

Gustus est proprie sensus saporū perceptiuus. Ad quem gustum sensibiliter perficiendum necessaria sunt illa causalia effectiua materialia et informatiua que et in alijs sensibus iam sunt dicta. **I**taque virtus animalis est causa efficiens. causa materialis et instrumentalis est lingua propria cum suis arterijs. spiritum animale ad perfectionem virtutis gustabilis perficiens. **Q**ue quidem lingua sicut sive substantie complexionem est concava porosa humida et insipida. **C**oncaua quidem est ut sui concauitate humorositate rei gustabilis resolutam in se suscipiat porosa ut quod esset grossum vel subtile de re gustanda. ad nervos lingue libere sibi intraret et ut virtus attractiua ad perficiendum ea plus vigeret. humida quidem est ut cooperaretur ad acceptorum dissolutionem. ut si aliqua sicca et dura forsitan lingue vel palato applicaretur humiditate lingue ad digestionem siue qualēcunq; resolutionem facilius aptarentur. **E**rat etiam et insipida ut esset cuiuslibet rei et saporis facilius receptiua sicut aqua que si determinatū saporem haberet. alterius qualitatem percipere non valeret. **S**icut autem gustus hoc modo. **V**no nervi in medio lingue infigitur qui postmodum in multos ramos. in extremitatibus lateralibus lin-

gue dispersuntur et per eos spiritus animalis in linguam deferuntur. **C**ū ergo res gustanda subintrat linguam vel poros nervorum spiritus animalis existens ibi immutatur secundum eius proprietates quas postea iudicio anime representat. gustus ergo tanto olfactu grossior est quanto fumus aqua subtilior inuenitur. quia odoratus natura est fumosa. gustus autem sensibilitas humectatio est aquosa. ut dicit **C**onstan. **H**ic sensus animali perutilis est ad indiuidui conservationem. gustus enim corrupto vel ablato vis nutritiua deficit et sic substantia animalis paulatim perit gustus autem corrumpitur quando sua instrumenta leduntur vel quando corrupti humores in ipsis dominant. et hoc fit quando non saporanda sentiunt. vel quando saporanda sub propria qualitate non apprehendit et hoc accidit quando singularis humor in lingue substantia dominat. verbi gratia. si domiatur colera rubea omnia sentit amara et si salis humora sentit salia et sic de alijs. ut patet in febribus in quibus dominium corrupti humoris gustum inficit et corrumpit. **I**mmutatur etiam quando leditur per maliciam rei que gustatur. ut patet in aloec et in alijs nimis amaris quorum horrore gustus asperatur. **D**electatur autem gustus in dulcibus propter illam quam habet cum dulcedine assimilationem. quod dulcedo que fundatur super calidum et humidum similis est omnibus membris que dulcibus maxime nutriuntur. **D**ulcia enim multi sunt nutrimenti et defacili membris assimilantur sicut dicit **I**saac in diet.

De tactu Caplm. XXI.

Tactus est sensus specierum tangibilium perceptiuus. **I**taque virtute tactus anima apprehendit calidum et humidum frigidum et siccum. molle et durum. lenem et asperum. **T**el sicut **I**uicent. tactus est vis ordinata in nervis totius corporis ad apprehendendum quod tangit. **H**ic autem sensus licet sit in omnibus partibus principaliter tamen viget in volis manuum et in plantis quas natura temperatas ista composuit ratione ut scilicet calida et frigida

facilius perferrent. sunt autem be partes
concaue vt tangenda melius percipiuntur. et
tenenda melius et fortius teneantur. **Aeruo**
se vt ibi vigeat sensibilitas. q̄a omne neruo
sum sensibile est. **Temperate** vt a qualibet
re temperata facilius imitentur. **Obiectū**
itaq; siue sensatum tactus dici potest cōpo
sicio partium qualitatum et quedam cō
uenientia ad illas. vt asperum lene. durum
molle. **Item** horum extremis sensus tactus
leditur. vt patet in nimis calido et nimis fri
gido in medijs natura delectatur. vt in tept
do. **Ad istum** autem sensum perficiendum
exiguntur ista sc̄z causa efficiēs. et bec ē deri
uatio spiritus animalis ad organa tactus
Item instrumentum conueniens. et hoc est
duplex. sc̄z nerui de cerebro egredientes sin
gulis membris spiritum animalem deferen
tes. **Secundarium** vero instrumentū est
caro in qua nerui inuoluti sunt et infixi per
quos virtus tangibilis operatur. **Nā** ip̄s
medijs species rei tangibilis anime iu
dicio deponatur. **Item** tertium exigitur. sc̄z
exteriorum cooperatio que est necessaria vt
res tangenda organo tactus appropinquet
ex cuius appropinquatione spiritus anima
lis in carne et neruis existens imutetur et im
mutatus proprietatem rei tacte representet. et sic
sensus iste in sua actione fit cōpletus vt dicit
Constan. **Hoc** autem est proprium sensus ta
ctus q̄ omnes alij sensus habent singulare
mēbrum et organum siue actioni specialiter
deputatum. **Solus** autem tactus est gene
raliter in mēbris omnibus exceptis pilis et
crinibus et pedum ac manuum vnguibz
in quibus nō est neruus et per consequens
neq; sensus. **Hic** sensus pre omnibus alijs
magis est terrestris atq; grossus. et id aspe
ra et dura et cetera huiusmodi terrestres pas
siones sensibus alijs similitudinis gratia p
fecius comprehendit. **Hic** sensus q̄uis alijs
sensibus ratione obiectorum videatur gros
sior esse suppositus. tamen alijs iudicatur esse
utilior. quia q̄uis alijs sensus possint aliq̄li
ter esse sine tactu tamen bene et complete eē
sine tactu est impossibile. vt dicit p̄bus. vnde
generalior est tactus ceteris. tum quia p̄ om

nes corporis particulas diffunditur. tum qz
omnibus alijs sensibus cooperat precipue
gustui. **Hi** enim duo sensus. sc̄z gustus et ta
ctus sunt magis continui cum ipso corde et
ideo sunt magis de esse animalis et de suis
sensatis iudicant expressius et obiectis. **Om**
ne enim mēbrorum habet vnum neruū vel
duos quibus sensus tactus et motus volū
tarij perficitur et completur sicut in anarbo
mia **Constan.** inuenitur. **Redditur** autem iste
sensus tactus quandoq; sicut et superiores
quādoq; autem ex toto auferitur vbi sensus
et motus voluntarius penitus amittitur
vt contingit in mēbris paraliticis et contra
ctis. **Item** quādoq; minoratur sicut quādo
aliquod mēbrum obdormire dicitur quan
do sc̄z ppter aliquam opilationem vel mem
brū constrictionem. spiritus sensibilis libere
transire per mēbrum non permittitur. **Red**
ditur etiam a mala cerebri compassione. vt pa
tet in epilepticis quibus accessione etiam
tactum ignis non aduertunt. **Sepe** etiā pa
titur ab extrinseca aeris imutatione vt in di
gitis nimio frigore constrictis in quibus mo
tus voluntarius impeditur. vnde vnus alijs
constrigere non potest. **Item** quandoq; ex
partium corporis incisione. **Nā** mēbrū
a corpore precisum nihil omnino sentit etiā
si concussum fuerit penitus vel combustū
Item mēbrum etiam manens in corpore si
fuerit aliquo casu mortuum vel putrefactū
sensu tangibili omnino priuatur. tanto enī
sensus tactus grauius patitur quanto pfun
dius in neruis sensibilibz vulneratur. **Itē**
cum dolor sensus sit rei nocue contingens
ex partium discontinuatione res inferens
dolorem mēbro maxime ledit tactum et ma
ximam infert corpori passionem et grauem
efficit imutationem. **Nā** omne sensatum
imutationem facit in organo sensuui sui. vt
dicit philosophus. **Item** plures imutatio
nes faciunt sensata tactus q̄s aliorum sensu
um. grossior enī est et materialior ceteris sen
sibus et ideo fortius retinet impressiones cō
uenientis et inconuenientis. **Itē** quia tactus
est sensus vniuersalis adherens singulis p̄
tibus. ad vniuersalem destructionem tactus

destruit subiectus totius aialis. Non sic est
 d' alijs sensib⁹. destructo eni sensu visus alie
 virtutes animi al' ppter hoc no destruntur
 imo qnqz in suis actionib⁹ fortius intendu
 tur. sed destructo tactu destruit ois sensus
 vñ paret q' sensus tact⁹ est subiectu omniu
 alioz sensuu et fundamentu. Itē cum quat
 tuor sensus alij singulare z ppiu sensatum
 babeant z obiectu. s. q' sic cadit in vno sensu
 q' no in alio sicut calor i visu. sapor in gustu
 zc. Solus tact⁹ est qui omnibus alijs orga
 nis sensuu suas impmit passiones. Est eni
 comune omnib⁹ sensib⁹ q' ppiu habet ob
 iecta z sensata in qbus no errant nisi ca' u. p
 pter quedā eni accidenia p'ingit sensum p
 ticularem errare. q' vt di. Arist. bmoī faciūt
 sepe fantasiam mentiri vt p'z in visu q' iudi
 cat stellam magnā esse parua ppter magnā
 distantia situs. z gustu q' dicit amarū dulce
 et econuerso ppter palari infectionē z sic de
 alijs cō'ingit. Comune igit' est z generale q'
 omnes sensus p'icularēs exteriores a p'uni
 ni sensu interiori tāqz linee quedā a centro
 p'iculariter exeunt z h' n' varias eoz passio
 nes organa sensitua pficiūt. z suoz sensato
 rum formas z similitudines ad sensuz cōmu
 nem singularit' reduciūt. quo mediare de sin
 guloz p'prietatibus z differētijs qntuz eoz
 actioni p'gruit iudicant z discernūt. Et hec
 dicra de p'prietatibus virtutum z sensuum
 iam sufficient.

De his que exiguntur ad perfe
 ctionem nature Caplm. XXII.

Sicut ad regimen

nature exigunt sensus z virtutes. ita
 ad pfectiōez eiusdē exigunt necessa
 rio spūs quidā quoz beneficio z motu con
 tinuo tā sensus qz virtutes in aialibus mo
 derant vt suas pagant actōnes. Bicit autē
 spūs p'ut hic sumit quedā substāna subtilis
 et aerea v'utes corpis excitans ad suas per
 agendas actōes. vel sicut d' i libro spūs z ani
 me. Spūs est quoddā corpus subtile vi ca
 lozis generatū z in humano corpe p' venas
 corpis viuificās z p' arterias pulsabiles an
 belitum v'ā atqz pulsuz aialib⁹ admistrās

sensum z motū voluntariū mediantib⁹ ner
 uis z musculis opans in corpibus animatis
 hic spūs s'm medicos sic habet generari. Dū
 p calore agentē in sanguinē foris i epate fit
 ebullitio fum⁹ quidam resoluūt qui ex venis
 epatis subliat⁹ z depurat⁹ in quandā sub
 tilem z spūalem substāna siue aereā naturaz
 pmutat. q' spūs natural' d' eo q' sua potesta
 re naturalit' sanguinē s'buliat z a leuitate sua
 ipsum ad singula mēbra impellit z agitat. et
 ideo iste spūs est v'uitis natural' p'prie regiti
 uus. vt dicit Constan. h' idem spūs p' venas
 qualdā ad cor mittunt. vbi p' collisionem z
 motū partū cordis ad inuicē magis depu
 rat et in naturā subtiliorē conuertitur. z tūc
 spūs vitalis a p'ificis nuncupat' co q' a cor
 de p' arterias ad totū corpis mēbra se diffun
 dit. z spūalem virtutē augmētans eius opa
 tiones rectificat z custodit. Nam quedā ar
 teria a sinistro cordis v'entriculo exiēs in suo
 ortu mor in duos diuidit ramos quoz vn⁹
 tendit ad inferiora in plurimos diuisus ra
 mos quib⁹ mediantib⁹ spūs vital' ad omia
 inferiora mēbra viuificāda in corpe depor
 tatur. alter vero ramus tendens ad superiora
 diuidit iterum in tres ramos quoz dexter
 ad dexterum brachiū. sinister ad sinistrum
 equalit' se diffūdit. in arterijs sic diuersimo
 de bifurcatis irā fundit spūit' vital' per to
 tum corpus z vitales in arterijs pulsuz opa
 tur. medi⁹ vero ramus ad cerebrū se exten
 dit et superiores partes viuificans vitalē spūz
 in omnib⁹ partib⁹ circūfundit. Idem vero
 spūs ad v'entriculos cerebri v'iteri⁹ penetrās
 ibidez pl⁹ dirigitur z subliatur z in eēnias
 animal' spūs q' subtilior est ceteris transmu
 tatur. Itē igitur spūit' animal' in anteriori
 v'entriculo cerebri generat' p'iculariter dif
 funditur p' organa sentiendi. nihilomin⁹ tñ
 pars remanet i eisdē v'entricul' vt sensus cō
 munis z imaginatiua virt⁹ perficiat. de iñ
 transit ad mediū v'entriculum. s. ad cellulas
 logisticā ad pficiendū intellectum. o'mato
 aut intellectu trāsit ad puppim siue ad cellu
 lam memorālē imp'piones in alijs cellul' fas
 cras vt secuz deferens in thalamo mēone re
 ponant. a puppi v'ō. i. a posteriori pte caput

id est cerebri p medullam spine dorsii que a p hictis nucha b penetrat ad neruos motu uos vt sic motus volutar⁹ in omnib⁹ partibus corpis inferioris generet. vnus igit et idem spūs corporeus subtilis tñ & aereus p pter diuersa officia i diuersis mēbris diuersis nominib⁹ est vocatus. naz spūs natural⁹ est in epate. spūs vitalis in corde. sed spūs dē animal⁹ put in capite opatur. hūc quidē spiritū nō debemus credere humanā animā siue rōnalē aīm. sed pon⁹ vt di. **Aug.** eiusdē vehiculū et ppriū instrumentū mediāte entali spū aīa corpi iungit & sine talis spūs misterionlīa aīe actio pfecte in corpe exerceat vñ istis spiritib⁹ lesis & in suis effectib⁹ qualiter cūq; impeditis resoluta corpis et aīe armonia rōnal⁹ spūs i cūctis suis opationib⁹ in corde impedit vt p; i maniacis & in freneticis & alijs in qbus vsus rōnis sepius nō hz locum. & hoc est q; p dīctorū spiritūz hūore vel vulnere ledit instrumentū. Istis igit spiritib⁹ pfortatis aīa pfortat & istis debilitant vel deficientib⁹ ipsa aīa quo ad regimē corporeis deficit vel i suis actionib⁹ minorat vt plane dicit **Constan.** & bec de istis spiritibus sufficienti q; iū ad pntem punēt tractatū

De pulsibus Caplm. XXIII.

Quoniam pulsus spiritus vitalis sit effect⁹. restat vt de pulsibus & corpprietatib⁹ aliqua dicamus. Est itaq; pulsus fm dyastolem & listolem. i. fm dilatationē et pstrictionē cordis & arteriaz mot⁹. Cūz igit cor in pnuo motu existens a centro vsq; ad circūferentiā i sanguinis & caloris motu ac i pulsu spūs vital⁹ cōnue moueat ex tali motu vsq; ad extremitates dilatā. qñ vō ecōuerso ab extremitatib⁹ ad centrū mouet pstringit. cordis igitur dilatatio ad frigidū aerem attrahendū et pstrictio ad aerem fumosum expellendū sunt cā pulsus. ad hoc autē necessarius ē pulsus vt dispositio spūalis vritus intelligat et eius opatio cognoscatur. Sic itaq; pulsus a corde incipit p arterias & ad extremitates corpis se diffundit. vñ consistentiā cordis et eius actionē ostendit. solet autē a medicis n

in oibus partib⁹ corpis sed in brachialibus p arteriaz motus pulsus p munit⁹ inueniri quā in qbusdā nō posset bñ discerni ppter eaz a centro cordis elongatōz. in qbusdam aut ppter cordis regētis occultatōz. in qbusdam at ppi ossium pstrictionē. Et ideo antiqui sapientes ad discernendū pulsūz arterial⁹ brachij elegerūt. & hoc si qdēz fuit facili⁹ prius & honestius. facili⁹ q; carnose ptes arteriaz nō occultat. vtili⁹ q; brachiales arterie cordi magis apporimat. honesti⁹ quia nec egro nec medico aliquā perecūdiā generāt seu ministrant. Indecens ei esset & perecundum occulta mēbra corpis denudare. Discernit aut pulsus pprie p digitoz appositōz sup locum pulsantē qd fieri p sūeuit cū mediocri impssione aliter in form aliter i debili q; in form & carnoso fortius in debili & carnis bus denudato. remissius & leuioz pssione fieri p sūeuit. Ad hoc est sciendū vt di. **Constan.** multe sunt pulsuum diuersitates que tñ ad decem referunt vel reducuntur. **Prum⁹** attenditur fm dimensionis qñtitatē et bec est triplex. magnus qñ per longū latū et pfunctum arterie se diffūdit et puenit iste pulsus fortis & grossus ex fortitudine spūs q dilatat pulsus & est pulsus ex nimio calore qui indiget infrigidatōe & ex mollicie mēbrū obediētis dilatationi dē et puus occult⁹ & strictus qñ ad centrū redit. et hoc fit ex defectu vritus & puitate caloris. dē et mediocris eq̄l⁹ eritemp⁹ qñ nec centro nec extremitatib⁹ est vicin⁹. bec mediocritas ex magno & puo pcedit. **Item** p siderat fm temp⁹ motū et dē velox tardus & medi⁹. velox dē quia puo tps interuallo sepi⁹ mouet. et hoc cōingit ex form calore et vritute. tardus q; magnū cōtinet tps interuallum vel spaciū ad sui motus cōplemētū. et hoc accidit ex defectu vritus & caloris minoratōe. **Medi⁹** inter hos laudabilis est habend⁹. **Tertio** p siderat pulsus fm tenorez vritus. & fm hoc est fortis debilis & medius. fortis est qñ quadā virtute a se videt expellere digitum tangētis. et hoc accidit ex fortitudine vritus & mollicie organi facilis ad mouendū. debilis est qñ debilit⁹ ter digitū percutit. & hoc est ex imbecillitate

virtutis et duricia organi iobediens. medi⁹ ab utroque tpat. Quarto attendit s^m p^lstentia organum. et tunc dicitur dur⁹ et moll⁹ et medi⁹. dur⁹ est quoniam cum quodam asperitate et duricia resistere videtur et h⁹ puenit ex vasorum siccitate. moll⁹ est quoniam digitum cum magna suavitate sentiunt ut vix videatur ab eis penetrari. et h⁹ puenit ex humiditate medi⁹ in eis hos duos est tpatus. Quinto iudicat s^m plenitudo et vacuitas et medi⁹. plen⁹ est quod quodam humiditate redundare videtur. et h⁹ puenit ex nimia sanguis et spiritus repletio. vacu⁹ autem est quoniam apparet inflat⁹. s^z tangit quod si vacuus digitus profuerat. medi⁹ ab his est tpatus. Sexto iudicat pulsus s^m qualitatez arteriarum. et dividit in calidum frigidum et medi⁹. calid⁹ est cum digitorum extremitates sentiunt calidam arteriarum subam et h⁹ puenit ex materia intra bita. s^z ex spiritu et calore. calido sanguine. frigid⁹ e contrario modo est intelligend⁹. medi⁹ vero ab his duobus tpatatur. Septimo iudicat ex ope quoniam et h⁹ dividit in spissum rarum et in medi⁹. spissus est quoniam in sua dilatatione digitorum extremitates sepe pcutit et subito recedit. et h⁹ accidit ex fortitudine caloris et defectu virtutis. fortitudo est caloris remedium quoniam refrigerationis. defect⁹ vero virtutis cum non valeat semel bis vel ter in appetendo laborat. rar⁹ vero e contrario et ex omnia causa puenit. s^z ex tarditate caloris et fortitudine virtutis. medi⁹ in eis erit tpat⁹. **¶** viij. pulsus sensu si nobiles et ad discernendum ceteris faciliores. **¶** Alii vero tres pulsus quoniam s^m dividit in p^o laudabile et non laudabile. Secundus quoniam dividit in p^o concordem et in non equelem. Et terci⁹ quoniam s^m p^lssionez maiorem vel minorem dividit in ordinatum et in non ordinatum t^m vix valera p^lssimis medicis de p^lbedi. et id de eis ad p^lss sup^ledend⁹ est. si quoniam t^m eas scire voluerit in septimo libro panteg⁹. **¶** Constantini cap^lo scio de quod bec exp^lim⁹ iuener de emiata sufficienissime oia et exp^lsa ibi de pulsu capzante marcellino ferrino ymicio. so formidate estuare et tremete diffusius disputat d⁹ quod nihil ad p^lss t^m p^ldifficultate t^m ena p^l singularium pulsuum multiplicitate t^m ena quoniam p^lnt opusculo mltu nccaria n⁹ videtur **De varietate pulsuu Cap. XXIII.**

Ustriatur aut pul

sus p^l multa. **¶** Pr^o ppter sex⁹ discreti⁹ dem nam in mascul⁹ quoniam validioris s^z nature et fortioris fortior est pulsus quoniam in feis quoniam sunt nate magis debiles et h⁹ est quoniam nata sepe iterando nitit sup^lplere in feis quod p fortior est pulsus semel in masculis opatur. **¶** It⁹ variat pulsus p^l p^lplexione quoniam si fuerit calida facit pulsus fortiozem maiorem et velociorem. si vero frigida facit puum debile atque tardum. si autem humidum molle reddit et spissus. si sicca asper atque durum. **¶** It⁹ diuersificat p^l variam corporis dispositioz quoniam in macilentis generalit⁹ est pulsus fortior et viuacior quoniam in crassis. et h⁹ fortitan p^l minores arterie p^l mole carne occultat⁹. vel p^l maiorem caloris natural⁹ quoniam abundat in macilentis int⁹si⁹ nem quoniam quidam calor pulsus efficit fortiozem. **¶** It⁹ p^l etatis diuersitate quoniam pueri sunt velociorem pulsus ad inati caloris refrigeratoz. quoniam in talibus plus abundat nam velocitate facit magnitudo caloris et debilitas virtutis quoniam ad attrahendum frigidum aerem semel non sufficit ut sup^l dictus est. iuuenes vero p^l abundant⁹ eis virtute pulsum sunt forte et veloce. Senes vero e contrario puum tardum debile et rarum. et h⁹ quoniam eorum p^lplexio appropinquat frigiditati. v⁹ non est necesse multum attrahere aerem frigidum causa refrigerationis. **¶** Ali⁹ autem etates bis affines s^m ea cui magis appropinquat pulsus similitudo sunt h⁹ntes et h⁹tas in masculis quoniam in feis. **¶** It⁹ ppter t^m im⁹ mutat⁹. nam ver p^l temp^lna frigiditatis et caliditatis pulsus facit forte. s^z autem **¶** Omne ei t^mamentu virtutis naturali adhibet incrementu. **¶** Estas vero quoniam calidissima est debile pulsus reddit et puum p^l nimiam pectoris dilatatoz p^l qua euanescit v⁹ et debilitat. et id pulsus debilitati non sufficit ut magn⁹ efficiat byems aut quoniam frigida est facit pulsus tardus. sed t^m m⁹ forte. tarditas autem puenit ex h⁹ quoniam non oportet multum refrigerari. fortis autem est quoniam calor natural⁹ ad interiora refugit corporis. v⁹ virtute et pulsus confortat quoniam non excedit. Calor vero estiuat v⁹ quoniam dissoluit. **¶** It⁹ ppter diuersorum climat⁹ et regionu inhabitatoz. quoniam in calida regione habitates ut in ethiopia pulsus sunt veloce quasi estiuu. habitates vero in frigida pulsum sunt simile byemali. **¶** Inhabitantes vero sub linea equinoxiali pulsus habent

mediocri sicut in tpe vernali et autumnali. Sicut aer calidus frigidus et siccus siue tpatus pulsus variat et imutat. Item propter impugnationem nam pugnat in pulsu sunt mutabiles quia in principio usque ad sextum mensem pulsum habent forte spissum et veloce. quia calor calorem augmentat naturalē et vires mulieris usque ad hoc tempus sunt mediocres et fetus adhuc parvus. unde patet nutrimentum abstrahit ab eorum corporibus. et ideo est pulsus ad hoc tempus. In septimo vero mense fetus maiorat et ideo maior nutrimentum requirit unde natura grauatur et per se quens pulsus debilitatur. Item propter somnum et vigiliam alteratōem quia tempore somni pulsus esse solent et tardus. sed post somnum fit fortis et magnus quia tunc calor naturalis confortatur. verum si somnus nimis plonget pulsus rarefcit et debilitatur. Propterea si quis a somno excitetur subito natura discunt et pulsus velocis spissus tremens et inordinatus subito inuenit. sed cum quiescit iterum reuertit in pristinum statum. Item propter laborē et corporis exercitatos que si fuerit tpatata pulsum facit forte magnū velocem et spissum. quia calor naturalis post huiusmodi excitatur. si vero exercitium exierit tpatamentum accidit e contra pulsus pulsus durus tardus et rarus quia in fine laborantibus virtus deficit et calor naturalis dissoluit et pulsus persequens minoratur. Item propter balneorum assuetudinem. Nam in aqua calida balneantes tpatate pulsum habent forte et magnū et spissum. et hoc propter nature confortationem. et propter superfluitatū humiditatis sumptorum. sed in nimis morantibus in aqua pulsus debilis efficiuntur. remanet tamen sicut pulsus velocitas et spissitudo. Sicut balneantes in aqua frigida tpatate pulsum habent forte et veloce. et hoc contingit propter caloris naturalis coadunationem et confortationem virtutis aduenientis ex tpatamento exterioris infrigidationis. sed nimia mora in tali balneo pulsus debilitatur virtute. et hoc contingit in macilentis plenis que in crassis propter frigiditatem ad exteriora nimis subito. et quasi sine obstaculo penetrant et quasi per cordia plenis debito restringent. Item propter cibi et potus variā sumptorum. Cibus eius superfluum et indigestus pulsus debilitat. moderatus vero digestus ac per membra diffusus excitata virtute pulsum augmerat. Sicut et potus

moderatus et digestus pulsum facit forte magnū et veloce. frigidus autem tardus. Item propter passionum aie variationem. Nam ira facit pulsum veloce forte et spissum leticia mediocrem. Timor sicut pulsum efficit veloce inordinatum et tremens sicut et dolor et ita de alijs contingit. Nec autem dicta de aie et eius potentiarum proprietatibus et effectibus quantum spectat ad hoc opusculum iam sufficiat. Nunc autem de proprietatibus humani corporis cuius anima virtus est et perfectio adiuuante dei gratia aliqua sunt dicenda.

Incipit liber quartus de proprietatibus substantie corporee.

De humani ita quod corpus et partium eius proprietatibus tractaturi ab elementaribus qualitatibus et humoribus ex quibus constat corpus est primitus inchoandum.

De quatuor elementaribus qualitatibus Caplm. I.

Quatuor itaque sunt elementa et elementares qualitates ex quibus constituitur omne aiatum corpus materialiter precipue corpus humanum quod in omnia elementa est nobilissimum et nobilissime in omnia opposita ordinatum ut puta proprium aie rationalis organum ipsi operationibus tam naturalibus quam voluntariis deputatum. Est itaque corpus hominis positum ex quatuor elementis. scilicet ex terra aqua igne et aere quorum quolibet habet proprias qualitates. Sunt autem quatuor prime et principales. scilicet caliditas frigiditas siccitas humiditas que dicuntur prime. quia primo labuntur ab elementis in elementata. Dicuntur etiam principales. quia ab eis omnes secundarij effectus oriuntur. Harum qualitatum due sunt actiue. scilicet caliditas et frigiditas. alie vero due. scilicet siccitas et humiditas sunt passiue. unde ab istarum qualitatum pualentia et diuerso dicuntur elementa actiua vel passiua. Dicuntur autem prime due principales actiue. non quia ille tantum agat. quia passiue sicut agunt. Nulla ei qualitas est ociosa in corpore. sed bene ideo dicuntur actiue.